

Talarstöd till utbildningsmaterialet ”Dina rättigheter online”

Det här talarstödet följer powerpointpresentationen ”Dina rättigheter online”. Till detta utbildningsmaterial tillhör även en broschyr och en affisch som riktar sig direkt till barn och unga. Detta talarstöd är baserat på samma textinnehåll som broschyren.

Det innehåller även tre olika exempel på situationer som kan användas som diskussionsunderlag. Dessa exempel på situationer handlar om trygghet på nätet och kan användas för att diskutera i grupp eller helklass. Först presenteras en situation och därefter förslag på vad man skulle kunna göra för att lösa situationen. Till sist hittar du även förslag på reflektionsfrågor och tips på var du kan hitta mer material.

Bild 1. Dina rättigheter online

Alla barn har rätt till en trygg och säker miljö online. Det här materialet tar upp exempel på vilka rättigheter barn och unga har och var du kan vända dig för mer stöd eller få hjälp om något dåligt händer. Innehållet är framtaget i dialog med högstadielärover. Elever har bestämt vad som ska tas upp i materialet och de har också tyckt till om utseendet på presentationen. Mediemyndigheten, som gjort detta material, är en myndighet som arbetar med att stärka barn och ungas trygghet på nätet.

Bild 2. Innehållsförteckning

- Din information:
 - Att starta och avsluta ett konto
 - Dela och sprida bilder
- Barnkonventionen
- Vem ska jag prata med?
- Vad kan du göra? (exempel)
 - Samtycke 4-ever
 - Skadligt innehåll
 - Mammas flöde

Bild 3. Din information

Nu ska vi prata om vad som händer och kan hända med din information online.

Bild 4. Att starta och avsluta ett konto

Vet du att allt sparas?

När du startar ett konto på sociala medier eller i spel brukar företag be dig fylla i personuppgifter. Personuppgifter är all slags information som kan knytas till dig som person, till exempel namn, ålder och adress. All information som du fyller i sparas av företagen.

Uppmaning! Var noga med vad du godkänner och vilka rutor du klickar i.

Företagen måste kunna berätta för dig hur dina uppgifter sparas och se till att de inte används till något annat än det du har godkänt. Texten kan vara lång och krånglig att läsa. Det är bra att be en vuxen läsa och förklara.

Ibland säljer eller skickar företag dina uppgifter vidare till andra företag. Dessa företag kan sen använda uppgifterna/informationen i deras reklam eller statistik. Men de får inte sprida information om dig till andra om du inte har godkänt det!

Vad godkänner du?

Ett sätt som företag kan spara information om dig är genom så kallade kakor/cookies. När du accepterar kakor/cookies så godkänner du att information om hur du använder företagets tjänst sparas. Detta brukar alltid dyka upp när du till exempel besöker en webbplats. Vill du inte att företaget ska spara information om dig? Klicka i att du bara godkänner nödvändiga kakor/cookies!

Vad händer om jag låtsas vara äldre?

Om det finns en åldersgräns i ett spel, en app eller på en webbplats är det bra att fundera på varför den finns. Det kan till exempel vara lagar som styr hur företag får spara information om dig eller för att skydda dig från något som kan vara obehagligt.

Det är inte olagligt att ange fel ålder när du skapar ett konto i sociala medier, men prata gärna med en vuxen innan du börjar använda en ny app eller spelar ett nytt spel som har åldersgräns. Många företag väljer att radera kontot om de upptäcker att användaren är yngre än 13 år. Om du har sett något jobbigt på nätet är det viktigt att prata med en vuxen som du litar på.

Vad har sparats om mig?

Ett företag som har sparat information om dig måste lämna ut all information de har om du ber om det. Det ska vara enkelt att få informationen och det ska vara lätt att förstå den information som företaget skickar.

Uppmaning! Testa att fråga ett företag om information som de sparar om dig.

Hur tar jag bort all sparad information om mig?

Om du vill stänga ner ett konto är det viktigt att göra det ordentligt – om du inte vill att företaget ska spara information om dig. Om du bara raderar appen eller avslutar ditt konto kommer företaget att behålla information om dig som de har sparat. Ibland går det att klicka i ett alternativ när du avslutar ett konto, som ser till att all information raderas, men annars behöver du informera företaget om att all information om dig ska raderas. Det kan du till exempel göra genom att mejla. Det här brukar kallas "rätten att bli glömd".

Bild 5. Att dela och sprida bilder

Vad händer om jag sprider en bild på någon som inte vill det?

Fråga alltid innan du lägger upp eller sprider bilder/videoklipp på andra personer. Om du är osäker, lägg inte upp något. Ta direkt bort det du har lagt upp om den som är med på bilden inte vill att du delar den. Om du sprider bilder på andra utan deras tillstånd kan det bryta mot dataskyddsförordningen (General Data Protection Regulation - GDPR).

Måste jag ge skolan mitt samtycke?

Om du eller din vårdnadshavare har lämnat samtycke enligt GDPR kan din skola lägga upp bilder på dig. Kom ihåg att läsa skolans samtyckesblankett noga. Hur länge gäller samtycket? Vad kan du göra för att dra tillbaka samtycket om något ändras? Varför krävs samtycke från dina vårdnadshavare? Ställ frågor om hur samtyckesblanketten sparas och när samtycket slutar gälla, om det inte står tydligt på blanketten. Blanketten ska vara formulerad på ett sätt som gör att du förstår tydligt vad du lämnar samtycke till.

Vad gör jag om jag vill ta bort en bild på mig som något lagt upp?

Om en kompis eller någon annan lägger upp en bild utan ditt samtycke kan du be personen radera bilden. Du kan också anmäla eller rapportera bilden eller kontot. Det gör du direkt i den app där bilden är publicerad, till exempel

Instagram eller Snapchat. Det är bra att prata med kompisar och komma överens om vad ni vill ha för "regler" när ni ska lägga upp bilder på varandra. Du bestämmer hur bilder på dig ska användas på nätet. Det alltid är okej att säga nej och ångra sig.

Vad är sharenting?

Om en vårdnadshavare lägger ut en bild på sitt barn eller berättar något om sitt barn på nätet kan det kallas för sharenting. Om du inte vill att bilder, videoklipp eller annan information om dig ska publiceras på nätet har du rätt att säga nej. Det är extra viktigt om det gör dig ledsen eller som beskriver dig på ett sätt som är dåligt eller som känns jobbigt för dig. Du får också ångra dig. Till exempel att du först säger ja till att en bild delas och sen ångrar dig. Ett samtycke kan alltid tas tillbaka.

Det kan vara olagligt för vårdnadshavare att dela bilder och annan information, och att tagga dig i inlägg mot din vilja. Det gäller både yngre och äldre barn. Prata med dina vårdnadshavare och kom överens om vilken typ av bilder, texter och videoklipp de får publicera.

Uppmaning! Du kan läsa mer om sharenting på mediemyndigheten.se/sharenting.

Bild 6. Barnkonventionen

Barnkonventionen innehåller alla rättigheter du har som barn under 18 år och är lag i Sverige.

Bild 7. Barnkonventionen gäller även på nätet

Viktigt att känna till är att barnkonventionen gäller på nätet precis som utanför nätet. Enligt barnkonventionen har du rätt att säga vad du tycker, rätt att få information och att sprida information vidare till andra. Sverige måste se till att barnkonventionen följs och att alla barn får det som ni har rätt till.

I barnkonventionen står det också att innan vuxna fattar ett beslut som rör barn ska de ta reda på vad som är det bästa för er. Vuxna är även skyldiga att skydda barn mot till exempel våld, övergrepp och information som kan vara skadlig.

Uppmaning! Du kan läsa mer om barnkonventionen och dina rättigheter på nätet på mediemyndigheten.se/forbarnochunga.

Bild 8. Vem ska jag prata med?

Du har rätt till att leta efter och ta del av information på nätet. Men det är viktigt att veta vad du kan göra om något händer dig. Det är lika viktigt på nätet, som utanför. Om du har sett något som du tycker är obehagligt, eller om du är orolig för en kompis som har lagt upp något på nätet, kan du alltid prata med en vuxen.

En trygg vuxen som du litar på är ofta en bra start. Om det känns jobbigt att prata med en vårdnadshavare eller lärare kanske det finns någon skolкуратор, skolbibliotekarie eller en kompis förälder som du kan vända dig till? All skolpersonal är skyldig att hjälpa dig om du som elev blir utsatt för något.

Du kan alltid kontakta Bris som har öppet dygnet runt (116 16) och kan stötta dig och hjälpa dig vidare om det behövs.

På webbplatsen dittecpat.se kan du få hjälp, stöd och kunskap om bilder, sexuella kränkningar, hot och övergrepp på nätet eller IRL. Här kan de också hjälpa till att ta ner nakenbilder som har spridits.

Bild 9. Vad kan du göra? (Exempel 1-3)

Nu kommer vi diskutera tre olika exempel på situationer som handlar om trygghet på nätet. Först presenteras en situation och därefter förslag på vad man skulle kunna göra för att lösa situationen. Kanske har du andra förslag?

Bild 10. Exempel 1 – Samtycke 4-ever

Bild 11. Exempel 1 – Samtycke 4-ever - Situation

Bild 12. Exempel 1 – Samtycke 4-ever - Lösning

Vad du kan göra?

- Prata med dina vårdnadshavare och be dem kontakta biblioteket. Informera om att du vill ta bort bilderna. Du behöver inte ha dina vårdnadshavares samtycke. Det går också bra att du hör av dig själv.
- Be kommunen om information. Be om informationen där dina vårdnadshavare lämnat samtycke (samtyckesblankett), för att veta vad dina vårdnadshavare har skrivit under. I samtycket ska det stå vad bilderna får användas till, och hur länge de får användas. Kommunen är skyldig att spara samtycket på ett säkert ställe och att kunna ge dig det.
- Be om att få dra tillbaka samtycket, om det fortfarande gäller.

Du har alltid rätt att ångra ett samtycke. Hur du drar tillbaka ditt samtycke ska de kunna förklara för dig om du inte vet.

Bild 13. Exempel 2 – Skadligt innehåll

Bild 14. Exempel 2 – Skadligt innehåll - Situation

Bild 15. Exempel 2 – Skadligt innehåll - Lösning

Vad du kan göra?

- Prata med en vuxen du litar på. Ofta blir det bättre av att berätta om det som känns obehagligt. Kom ihåg att det du råkat ut för inte är ditt fel och att du har rätt till stöd. Du kan också kontakta en stödchatt, som till exempel Bris.
- Du kan anmäla klippen i appen och till polisen om det är något du tror är olagligt.
- Titta om det finns några inställningar i appen som kan blockera innehåll.
- Avfölj eller blocka personer som delar innehåll som får dig att må dåligt.
- Kom ihåg att algoritmerna spårar innehållet du tittar på – och visar mer av samma sort. Om du tittar på mycket innehåll som gör att du mår bra och blir glad kommer du få se mer av den sortens innehåll.

Bild 16. Exempel 2 – Mammas flöde

Bild 17. Exempel 2 – Mammas flöde - Situation

Bild 18. Exempel 2 – Mammas flöde - Lösning

Vad du kan göra?

- I första hand är det bra att prata med den det gäller, som i det här fallet är mamman, men om det är svårt kan du ta hjälp av en annan vuxen. Dina vårdnadshavare får inte lägga upp bilder eller annat innehåll på dig utan ditt samtycke. Det gäller särskilt om det känns jobbigt för dig.
- Du kan visa informationen om sharenting på mediemyndigheten.se/sharenting. Där finns fakta om de rättigheter och skyldigheter du har som barn enligt lag, och vad som gäller för vårdnadshavare.
- Anmäl i appen. När du anmäler en bild kan du informera om att det är du som är på bilden och att personen som har lagt ut den inte har ditt samtycke.

Bild 19. Mer information om barns och ungas rättigheter online

Här hittar du mer information om dina rättigheter online.

- Material och information på [Mediemyndigheten.se](https://mediemyndigheten.se)
 - [Pedagogiskt material om upphovsrätt](#)
 - [Pedagogiskt material om sharenting](#)
 - [Pedagogiskt material om medie- och informationskunnighet: MIK Sveriges kunskapsbank](#)
 - [Information för dig som är under 18 år](#)
- [BIK](#) - Internationellt material från portalen Better Internet for Kids
- [Ditt ECPAT](#) - Hjälpt, stöd och kunskap om bilder, sexuella kränkningar, hot och övergrepp på nätet eller IRL
- [Mina rättigheter](#) - Bris (Barnens Rätt i Samhället)

- [Integritetsmyndigheten \(IMY\)](#) - Mer om GDPR
- [Upphovsrattsskolan.se](#) - Mer om upphovsrätt på Patient- och registreringsverket (PRV)
- [Delbart](#) - Material om att dela nakenbilder från polisen

Undrar du något? Mejla oss på saferinternetcentre@mediemyndigheten.se!

Förslag på fler reflektionsfrågor:

Hur gör du för att vara trygg på nätet? Har du några tips?

Hur pratar du med andra om vad som får delas och inte?

Har du någon gång gjort något du ångrat på nätet? Hur löste du det?

Tips på fler material till dig som arbetar med barn och unga:

- Mediemyndighetens pedagogiska verktyg:
 - [Pedagogiskt material om upphovsrätt](#)
 - [Pedagogiskt material om sharenting](#)
 - [Pedagogiskt material om medie- och informationskunnighet: MIK Sveriges kunskapsbank](#)
- [BIK](#) - Internationellt material från portalen Better Internet for Kids
- [Digital, ung och trygg](#) - En kunskapsbank från ECPAT för dig som jobbar på skola
- [Mina rättigheter](#) - Material och verktyg från Bris (Barnens Rätt i Samhället)
- [Integritetsmyndigheten \(IMY\)](#) - Mer om GDPR
- [Upphovsrattsskolan.se](#) - Mer om upphovsrätt på Patient- och registreringsverket (PRV)
- [Delbart](#) - Material om att dela nakenbilder från polisen
- [Mer om Safer Internet Centre Sverige](#)